

REŠERNOVO GLEDALIŠČE • KRANJ • SEZONA 1952-53

1

BRATKO KREFT • KRAJNSKI KOMEDIJANTI

PREMIERA V SOBOTO, DNE 18. OKTOBRA 1952

BRATKO KREFT:

KRAJNSKI KOMEDIJANTI

Komedija v treh dejanjih

Nastopajo:

Baron Žiga Zois	Nace Reš k. g.
Anton Tomaž Linhart	Mirko Cegnar
Jožefina Linhartova	Mara Černetova
Gospa Garzarollijeva	Kllo Maverjeva
Jožef pl. Desselbrunner	Marijan Berger k. g.
Dr. Janez Mrak	Ivan Grašič k. g.
Dr. Jožef Piller	Franek Trefalt k. g.
Dr. Franc Repič	Lado Štiglic
Anton Makovic	France Trefalt
Jurij Japelj	Tone Eržen k. g.
Valentin Vočnik	Marijan Dolinar
Grof Hohenwart	Jože Kovačič
Ljubljanski škof baron Brigido	Jela Vajt k. g.
Giuseppe Bartolli	Maks Reš k. g.
Lucija Bartollijeva	Vera Blanč-Kalanova
Suzana Marranesijeva	Angelca Hlebetova
Micka	Nada Bavdaževa
Matiček	Janez Eržen

Sodelovali so:

Režija	ANDREJ HIENG k. g.
Jezikovni svetovalec	prof. Mirko Mahnič
Glasba	Demetrij Žebre
Scena	Mija Jarčeva arch. Mirko Lipužič
Kostumi	Mija Jarčeva
Dirigent	Peter Lipar
Tehnično vodstvo	Lado Štiglic
Razsvetljava	Stane Kropar
Inspicent	Pavle Jeločnik
Odrski mojster	Janez Kotlovšek
šepetalka	Marija Šimenčeva
Lasuljarka	Vera Srakarjeva
Slikarska dela	Saša Kump
Šiviljska dela	Salon »Jakofčič«
Krojaška dela	Jože Kos
Vodstvo mizarских del	Albin Učakar

Vlnjeta na naslovni strani je posneta po bakrorezu iz Linhartovega časa.

Prešernovo gledališče

Direktor Alojz Gostiša

Na pragu tretjega leta

Dovolj smo že pregledávali naše dosedanje delo, dovolj obljubljali za naprej. Ob zaključku prejšnje sezone, pred začetkom te tretje smo pripovedovali v tiskani in govornjeni besedi, kaj smo naredili in kaj še kanimo storiti. Brez haska in brez smisla bi bilo zdaj zopet ponavljati isto.

V tretjo sezono stopamo z boljšo tehnično ureditvijo, z učvrščenim ansamblom. Svoji stari hiši so se spet pridružili vsi popularni domači igralci, in prepričani smo, da jih bo občinstvo ravno tako veselo, kakor smo njihovega sodelovanja veseli mi. Skupno delo bo plodno, to verujemo in pričakujemo.

Prvič smo zdaj v širnem obsegu zajeli abonente, stalne obiskovalce. Upamo, da se bo ta krog čedalje bolj širil, da bo zajel kmalu prav vse prebivalstvo našega mesta, pa tudi bližnji in daljnji okoliš.

Zelimo, da bo postala naša ustanova pravo kulturno središče gorenjske metropole, tista matica, okoli katere se zbira in suče vse prosvetno in kulturno delovanje in ustvarjanje mesta in okraja Kranja. Pričakujemo in upamo, da nam bodo zlasti vsi kulturni in prosvetni delavci našega območja stali ob strani kot najzvestejši sodelavci, sopotniki in tovariši.

Zelimo tudi — in zaupamo, da se nam bo posrečilo — postati družabno žarišče; okoli gledališča in gledaliških ljudi se že zbira precejšen krog ljubiteljev in prijateljev. Ta krog se širi, in dvoma ne sme biti, da bo Prešernovo gledališče postalo pravi drugi dom vseh tistih naših ljudi, ki jim je mar slovenska kultura, ki jim je mar svobodna misel.

Naše geslo je vsekdar bilo in ostane: napredna umetnost, žlahtna

kultura, slovenska in svetovna, svetovljanska. Naš cilj je, da širimo obzorja, da grejemo srca in plemenitimo duhove. Naša neizprosna bojna napoved velja le zaplankarstvu, starokopitnosti, oboževanju trhljih malikov in neizobrazbi. Naše delo naj bo tista umetnost, ki prihaja iz ljudi za ljudi, tista, ki ji nič človeškega ni tuje, tista, ki ne pozna mejá in prepadov, temveč le bratstvo narodov, ljubezen do lepote in resnice.

To je in bodi naš prispevek k revoluciji, k vzgoji prave domovinske ljubezni.

Prešernovo gledališče

1756 — 1795

Prevajati in presajati v naše okolje tuje gledališko delo, ustvarjati pa čeprav le s prevodom, prvi izvirni posvetni dramski dialog, najti zanj besede s komično-dramatičnim učinkom, je bilo v tem primeru vsaj tolikšno stvariteljsko delo, kot je to Trubarjevo in Dalmatinovo prevajanje biblije. Če so knjige slovenskih protestantov biblija naše književnosti in jezika, potem sta »Županova Micka« in »Matiček« kot prva primera slovenskega živega, dramatičnega govora in podobe naših ljudi in razmer (kljub tujima predlogama) prav tako bibliji slovenske dramatike in gledališča. Izvirni prizori v »Matičku« pa so naravnost temeljni biseri naše samonikle dramatike.

(dr. Bratko Kreft)

ŠHUPANOVA MIZKA

ENA
KOMEDIA
v'
DVEH AKTEH.

Preparjena pojtej nemški:

Die Feldmühle,

inu

v' LUBLANI

jègrana v' Lèjti 1790.

Štiskana per Joan. Frideriku Egerju.

Naslovna stran prve izdaje »Županove Micke« v knjigi.

LINHARTU

Stezé popustil nemškega Parnasa,
je pisal zgodbe kranjske star'ga časa,
Komu Matiček, Micka hči župana,
ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavile, dokler mrtvi se zbudijo,
domače bote ga Talija, Klijo.

(Prešeren)

○ Antonu Tomažu Linhartu

Filip Kalan

(Odlomki iz daljšega članka, objavljenega v GL AIU, št. 3)

Kulturno historični obris kaže tega vsestransko razgledanega pisca in gledališkega pionirja kot izrazito osebnost prelomne dobe. Po igrivi vedrini svojih prvih pesniških poskusov in po čustvenem zanosu svojih nemških in francoskih pisem je Linhart še pravi dedič rokokojske duhovitosti. Gojenec ljubljanskega jezuitskega kolegija, slušatelj dunajske univerze in ugledni cesarski uradnik je v svojem uglajenem družabnem občevanju prevzel vse zunanje značilnosti avstrijskega plemstva. Toda po svojem razrednem poreklu, po svoji zdravi organizacijski podjetnosti, po svojih doslednih svobodomiselnih nazorih in dejanjih je ta slovenski zgodovinar in nadarjeni dramatik — prvi izraziti in borbeni meščan v našem kulturnem območju.

Prvi stik z odrom je doživel Linhart že v jezuitskem kolegiju v Ljubljani, kjer se je šolal med leti 1767 in 1773 Doslej ni dokazano, da je kot igralec sodeloval pri šolskih predstavah. Videli jih je prav gotovo, saj so bile take prireditve sestavni del učnega načrta. Pač pa je rad nastopal kot govornik pri raznih internih slovesnostih. Šolski oder mu navsezadnje tudi ni mogel dati veliko gledaliških pobud, saj je bilo cerkveno gledališče tista leta v Ljubljani že v zatonu in je zamrlo brez odmeva v zaključnem letu

Linhartovega študija latinskih šol, 1773, ko je bil v Avstriji razpuščen jezuitski red.

Prvo spodbudo je dal mlademu dunajskemu visokošolcu angleški renesančni dramatik William Shakespeare, ki so ga mladi meščanski romantiki prebirali in propagirali po vsej Nemčiji, Avstriji in Rusiji kot revolucionarno nasprotje togi klasicistični shemi francoske baročne dvorne tragedije. V posvetilu nemški žaloigri »Miss Jenny Love«, ki jo je pisal po vsej verjetnosti v svojih dunajskih visokošolskih letih 1778/79 in jo izdal v Augsburgu 1780, ter v pismih prijatelju abbéju Kuraltu omenja z mladeniškim zanosom tega velikega poeta kot svoj vzor.

Druga značilna pobuda je bila nedvomno že v samem literarnem gibanju tistega časa. Značilno za sodobnega duha in vsestransko kulturno dozvetnost dunajskega študenta Linharta je vsekakor dejstvo, da je pisal svojo nemško tragedijo v stilu »Sturm und Drang«, sočasno z velikimi meščanskimi revolucionarji in literarnimi romantiki svoje dobe.

Gledališke ideje Antona Tomaža Linharta so se razvijale v jožefinski dobi, ko je bilo gledališče na Avstrijskem vsepovsod v značilni ideološki krizi.

Za časa Linhartovega bivanja na Dunaju so se odigravale še zadnje krvave praske med zaščitnicami četverih vojsk: med dvornim gledališčem in ljudsko burko na eni strani ter nemškim nacionalnim repertoarjem in francosko baročno tragedijo na drugi strani.

.....

Linhart se je v tej gledališki problematiki odločil tako kakor se je pri prejšnjih vprašanjih: kakor se je v klasiki odločil za Shakespeara, v sodobni meščanski igri za Lessinga, tako mu je na Dunaju najbolj prirasla k srcu — preprosta ljudska igra, tiha dedična avstrijske domače burke.

Tako vsaj kaže Linhartov izbor Richterjeve igre »Die Feldmühle«, ki je bila napisana leta 1777 in igrana prvič v letu 1778. Doživela je veliko repriz tako v dvornem, kakor tudi v josefstädtskem teatru. To šegavo veseloigro si je izbral za predlog svoj

»županovi Micki«. Pri dokončnem prebiranju med štirimi dunajskimi gledališkimi strujami se je torej odločil za ljudsko strujo, čeprav je bil po svoji vzgoji, po svojih znancih in navsezadnje tudi po svoji eksistenci vezan na plemstvo, saj je na Dunaju živel v hiši grofa Herbersteina in se je tudi v Ljubljani kretal po večini med deželnimi prosvetnimi in cerkvenimi velikaši.

Prav tako je ravnal Linhart pri izbiri svoje druge predloge: Beaumarchaisove komedije »La folle journée ou le mariage de Figaro«. Že v Parizu je povzročila ta igra dolgoletne spore na dvoru in je bila uprizorjena šele po devetih letih (1784). Na Dunaju je doživela ta satira na plemstvo še slabši sprejem. L. 1785 je cenzura prepovedala uprizoritev.

.....

Navzlic tem izkušnjam si je Linhart izbral to igro in jo presadil v naše razmere..... Seveda je moral tudi sam nositi vse posledice svojega izbora. »Županovo Micko« je uprizoril sam s svojimi prijatelji v ljubljanskem Stanovskem gledališču 28. decembra 1789 in drugo leto je izdal »Micko« in »Matička« v knjigi — toda »Matička« sam ni videl nikdar uprizorjenega. Vzrok za ta zastanek je treba iskati v cenzurnih ukrepih avstrijske oblasti, ki ni le budno preprečevala dvig nacionalnih nemških kultur v svoji deželi, pač pa tudi nemškemu gledališču zavirala sleherni svobodni razvoj. Tako so igrali »Matička« prvič v Novem mestu 6. januarja 1848, v Ljubljani pa šele 24. januarja 1849.

Letnici »Županove Micke« in »Matička« se z letnicama francoske in marčne revolucije povezujeta v slovenski gledališki zgodovini na zelo svojstven in značilen način. Uprizoritev teh dveh iger ter njuna knjižna izdaja pomenita za kulturni razvoj slovenskega naroda, ki vse do današnjega časa ni imel svoje državnosti, veliko narodno obrambno orožje zoper preteči val nasilne germanizacije, ki je s podjetnim mladim kapitalizmom prodiral s severa na slovenska tla. Hkratu pa je v Linhartovem delu vsebovana tudi velika umetniška pobuda za domačo ljudsko komedijo, ki do danes še ni do kraja izpolnjena.

Rojstvo slovenskega gledališča

... Gestern haben unsere Theaterfreunde abermals die Schaubühne betreten und zugleich den überzeugenden Beweis geliefert, dass auch die krainische Sprache Biegsamkeit, Geschmeidigkeit, Nachdruck und Melodie genug besitze und sich gleich der russischen, böhmischen und polnischen Sprache in Thaliens Munde gar gut hören lasse... »Shupanova Mizka« oder »Marie, des Dorfrichters Tochter«, eigentlich das bekannte Lustspiel »Die Feldmühle«, frei und ganz nach dem Costume der krainischen Nation bearbeitet. Die treffliche Übersetzung gab diesem Stücke alle innerliche Vollkommenheit und die schon bekannte Kunst dieser Schauspieler und Schauspielerinnen übertraf alle Erwartung des Publicums. Euch, meine Herren und Frauen dieser Gesellschaft, dankt nicht nur der Arme aus Herzensfülle, auch die ganze Nation ist stolz auf Euch und wird Euch in den Jahrbüchern der Literatur verewigen und sagen: Diese waren es, die den Grund zur Vervollkommnung ihrer Muttersprache gelegt und sie auch für den Soccus brauchbar gemacht haben...

To, bi lahko dejali, je prva gledališka kritika na Slovenskem. Objavljena je bila 29. decembra 1789 v Merckovi »Laibacher Zeitung«. Nekateri zgodovinarji sklepajo, da je poročilo napisal sam Zois. Po naše se glasi takole:

... Včeraj so naši prijatelji gledališča vnovič stopili na oder in nam hkrati najprepričljiveje dokazali, da je tudi krajščina gibka, prožna, krepka, da vsebuje dovolj melodije in da se čuje iz Talijinih ust prav prijetno kakor ruščina, češčina in poljščina... »Županova Micka«..., pravzaprav znana veseloigra »Die Feldmühle«, prosto in čisto v šege krajnskega naroda prenarejena. Izvrstni prevod je dal igri vso notranjo popolnost in že znana umetnost teh igralcev in igralk je presegla vse pričakovanje občinstva. Vam, gospodje in gospe te družbe, se ne zahvaljuje iz vsega srca le siromak (dohodek predstave je šel za mestne reveže, op. ur.), tudi ves narod je ponosen na Vas in Vas bo v literarnih letopisih ovekovečil in dejal: Ti so bili, ki so položili temelj izpopolnitvi svoje materinščine in jo naredili uporabno tudi za igralstvo...

Krajnski komedijanti

Ena komedia v treh aktih, ktera Linharta inu »Shupanovo Mizko«
tizhe. Od BRATKA KREFTA.

Perfhone:

Baron Shiga Zois
Anton Linhart, pifaviz Krajnfkih sgod, drugazhi pak z. kr. okroshni
Komifar zhes fhole
Joshefina, njegovna shena
Gofpa Franzhifhka od Garzarollia
Dr. Janez Mrak, advokat
Dr. Joshef Piller, advokat
Dr. Franz Repizh, advokat
Anton Makoviz, dushelni ranozelnik inu pofebni vuzhenik tega
vfhegarftva
Juri Japel, Fajmofhter inu Dehant per Sv. Kanzjani na Jeshzi
blizu favfkiga mofta
Valentin Vodnik, exfranzhifhkajner Marzellianus, fpevorezhnik inu
kaplan v Ribenzi
Vifokorojeni Grof Hohenwart, zensor inu fploh en vifoki Gofpod
Njih fhkofova Miloft, lublanfki Firfht inu prvi Vikfhi fhkof Mihael
Baron Brigido
Giuseppe Bartollini, lafhke komedijantfke kompanije Director
Lucia, njegovna shena, primadonna
Susanna Marranesijevka, ena saref lepa lafhka pevkinja
Mizka, prva hifhma dekelza per Baroni Zoisi
Matizhek, prvi hifhni flushabnik prov tam

Perfhone v Shupanovi Mizki:

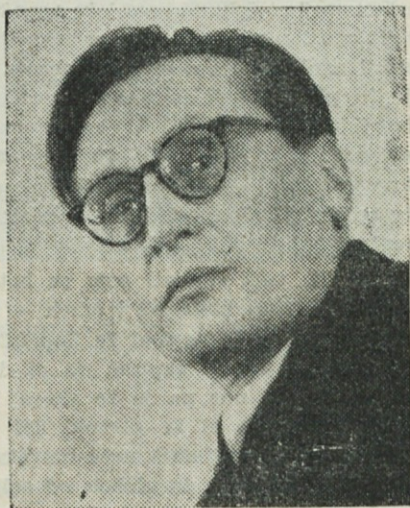
Tulpenheim, en shlahetni Gofpod	G. Deffelbrunner
Shternfeldovka, ena mlada bogata Vdova	Ga. od Garzarollija
Monkof, Tulpenheimov perjatel	G. Makoviz
Jaka, Shupan	G. dohtar Mrak
Mizka, njegovna hzher	Ga. Linhartovka
Anshe, Mizken shenen	G. dohtar Piller
Glashek, en Shribar	G. dohtar Repizh

Godi fe v lejtj ta hude franzofke prekuzije 1789. v mezjih Kosa-
perfk, Liftovgnoj inu Gruden. Prvi inu drugi akt je per Zoisi,
ta treki pak v Stanovfkim theatri na dan 28. Grudna, kader fo
perjatli inu befedniki Krajnfhine ta nar prvo krajnfko jegro »Shu-
panovo Mizko« ondukej na ogled ino poflulh poftavili.

Avtorjevo pismo o „Krajnskih komedijantih“

Med pripravami na nocojšnjo premiero smo poslali avtorju dr. Bratku Kreftu pismo s prošnjo, da nam odgovori na nekatera vprašanja. Pisatelj se je naši prošnji ljubeznivo odzval in jo celo še presegel: namesto skopih odgovorov nam je napisal obširno pismo, v katerem je razložil svoje stališče do tega lastnega dela, do samega Linharta in še do nekaterih aktualnih kulturnih problemov. — Začetek pisma navezuje na prvo vprašanje, ki se je glasilo: Povejte, prosim, našim obiskovalcem kaj o sebi, o svojem življenjepisu in delu.

Vaše vprašanje me spravlja v zadrego. Govoriti o sebi je zelo delikatna zadeva, zlasti na takšen neposredni poziv. Čeprav se dramatik mora zatajevati in skrivati v ozadje, ker pač mora oživljati predvsem druge značaje in ljudi, ga je vendarle mogoče odkriti ne le za to ali ono csebo v njegovem dramskem delu, marveč celo v več osebah! Te so tudi njegov »življenjepis« in

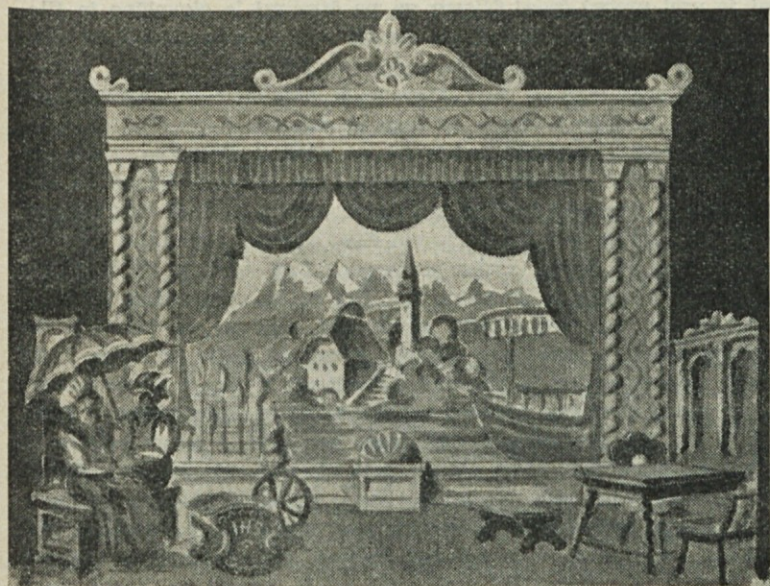
Dr. Bratko Kreft
(roj. 11. II. 1905 v Mariboru)

njegova osebna izpoved, ki je morda zanimivejša od raznih biografskih in bibliografskih podatkov.

Kdor pozorno bere ali posluša »Krajnske komedijante«, mora čutiti na več mestih tudi avtorja — saj najde tu in tam celo kakšen aforističen stavek, ki je bil napisan neposredno iz razmer in zoper razmere — čeprav je vsa komedija odeta v plašč smeha in humorja, toda tudi nekaj bridkih stvari je v njej — Linhartov monolog v drugem dejanju — ali ni dovolj jasen in grenak tako zanj in še za marsikoga. Zlasti pa zanj! Saj smo potrebovali sto petdeset let, da smo spoznali njegovo veličino in vrednost! Do stopetdesetletnice ga je slovenska literarna zgodovina pač omenjala — mi priznavala neko povprečno mesto — ni pa se mogla dokopati do bistva in njegove genialnosti, čeprav mu je že Prešeren postavil tako lep spomenik! In dalje: ali mislite, da govori Linhart v III. dejanju, ko napove »Matička«, kar tako za šalo? Mislim, da govori »ferdamensko« resno in celo grozljivo! Ko sem se že pred 18 leti začel poglobljati v študij tega našega najrevolucionarnejšega razsvetljenca, sem se tako navdušil zanj, da sem se l. 1939 odločil, da napišem o njem in njegovi družbi gledališko igro! Komedija mi je bila že zato potrebna, ker sem spoznal po bridkih izkušnjah s prejšnjimi svojimi deli, da bom laže povedal nekaj resnic in laže oblikoval to in ono, ker pač ne bo za cenzuro tako otipljivo! Tega torej nisem storil zgolj na ljubo slogu Linharta in Beaumanchaisa — marveč je to planilo tudi iz mene — ridendo dicere verum! (Smeje se izreči resnico. Op. ur.) Vsekakor pa sem si prizadeval, da napišem slavnostno komedijo — kljub vsemu veselemu in razposajenemu, kar je v njej — Zoisov zaključni govor o gledališču in slovenski besedi in finalno petje sta hvalnica Linhartu, razsvetlencem in teatru!

O da, tudi smejati sem se hotel v tej komediji in to tako, da bi še druge pritegnil v smeh — saj je smeh tako redek v naši literaturi, kar je napisal že Župančič v svojem eseju o Adamiču! Bjelinski je nekoč zapisal, da ni dobre literature brez smeha in humorja! Pri nas pa je že skoraj tako: samo da si mračen in misteriozen, pa si že globok, ker tako hočejo nekateri vodniki (bolje rečeno zvodniki) naše literature! Toda smeh ni v umetnosti nič manj dragocen in globok od solz — komedija in tragedija sta enakovredni manifestaciji Talije.

Kdor resnično prisluha temu, kar Matiček govori in dela, kdor se malo zamisli v njegovo žitje in bitje, ne bo mogel videti v njem le stereotipne komedijske figure, marveč preprostega slovenskega človeka s preprosto, a zato nič manj globoko ljudsko modrostjo. Sicer pa, kaj ga bom razlagal! Sam govori in »deluje« zase, gledalec pa ga naj posluša in mu sledi — prepričan sem, da ga niti Matiček niti Linhart ne vodita v slepo ulico!

Takole si je scenograf ing. arch. Viktor Molka zamislil podobo Stanovskega gledališča v Ljubljani. Na tem odru so uprizorili prvič »Županovo Micko«. Slika je bila zasnovana kot osnutek okvirne inscenacije za »Micko« v uprizoritvi Akademije za igralsko umetnost v Ljubljani leta 1948.

Še to bi rad povedal: zgoraj omenjeni mrkuni naše kritike (predvsem tiste zakulisne, branjevske, klikarske, vseznalske) pošepetavajo, češ pevski konec je opereten, pozabljajo pa pri tem,

da imata takšen konec i »Matiček« i »Figaro«, da je ta način zaključevanja komedij obstojal davno prej, preden se je rodila opereta! Zdi se, da ne poznajo francoske predrevolucijske komedije in da je njih znanje le operetno, ker sega le do operete in ne do komedije, ki je imela že velikokrat prej svoje pevske vložke in pevske zaključke. Komponistu Žebretu sta služili za osnovo dve melodiji Linhartovih pesmi, ki sta objavljeni v njegovi mladostni zbirki!

Študij Linhartovega jezika in jezika naših razsvetljencev sploh mi je vzel precej časa! Nisem ga pa študiral le slovnično in filološko — prav tako sem si ga skušal odkriti in prilastiti po stilu in melodiji. Zlasti zadnja je važna za igralca — saj je nekam pojoča! Poleg tega je Linhartov jezik potpourri gorenjščine, notranjščine in dolenjščine — in tega ne smemo »popravlžati«, kakor je bilo neumno početje tistih, ki so skušali Prešerna jezikovno modernizirati. To je šolniško gledanje, ker je brez posluha za stil, melodijo in naposled tudi za umetnost. Motijo se tudi tisti filologi, ki mislijo, da se je v Trubarjevem času »srce« prav tako izgovarjalo, kakor se danes izgovarja »srce«! Zlog »er« je bil vsekakor bolj zvoneč kakor je današnji »r«. Ker so ta zven slišali močnejše, zato so ga tudi več stoletij pisali kot »er« in ne kot »r«. To pričajo nekatera narečja in nekateri slovanski jeziki še danes. Jezik naših razsvetljencev je po svoji duhovitosti in lepoti — ne oziraje se na razne slovnične napake, nedoslednosti in izposojenke — čudovit in lep, lep predvsem zaradi tega, ker veje iz njega pristen in zdrav slovenski duh, ki ga nobena tuja sila ni mogla zatreti. »Krajske komedijante« sem napisal kot svojo skromno hvalnico Linhartu in njegovim sodelavcem, utemeljiteljem novejšega slovenskega gledališča — zato so tudi izpoved mojega občudovanja in ljubezni do njih in do gledališke umetnosti sploh, hkrati pa poziv vsem Slovencem, »nej svoj teater ljubijo«, ker ni nič manj vreden ljubezni in spoštovanja kakor univerza ali Akademija — skratka: gledališče je najbolj živo svetišče narodovega žitja in nehanja, v katerem se shajata umetnik in občinstvo k službi narodni in človeški.

Odrska slovenščina v Krajskih komedijantih

Ob krstni uprizoritvi »Krajskih komedijantov« v ljubljanski Drami (20. X. 1948) je zapisal lektor prof. dr. Bajec v Gle. dališkem listu SNG med drugim tole:

Kreftova komedija je pisana v jeziku dobe, ki ji je Zoisova osebnost vtisnila svoj pečat. Avtor je dolge mesece prebiral Linharta, Japlja, Makovica, Vodnika in Pohlina, dokler se ni vanje toliko vživel, da mu je jezik lagodno stekel. Toda Kreftova komedija ni namenjena samo branju, temveč pride na oder. Tu pa se zastavi tisto veliko vprašanje: kako naj igralci izgovarjajo ta jezik? Mar po črki, po današnjih pravorečnih pravilih ali morda po narečju? Kdor hoče na to odgovoriti, mora najprej vedeti, kako so izgovarjali naši prosvetljenci.

Trubar je brez dvoma skušal pisati tako, kakor so govorili njegovi ožji rojaki. Zanj je bil pravopis še bolj ali manj fonetičen (kakor v začetku prejšnjega stoletja Vuku Karadžiću). V desetletjih po Trubarjevi smrti pa so slovenska osrednja narečja doživela hude pretese: trdi I se je jel izgovarjati kakor dvoustični v, kratka vokala i in u sta oslabela, deloma celo onemela. Ker je vsak knjižni jezik konzervativen, so pisci še zmeraj pisali: bil, sirota, kruh, ko je ljudstvo že govorilo: biu, srota, krah. Kako so izgovarjali pridigarji, nam je povedal Janez Svetokriški: »Sledni po navadi svoje dežele bo govoril, jest pak bom pisal, kakor so Slovenci (protestantje) pisali.« Vsakdo je torej govoril po svojem narečju. Vendar moramo celo za tiste čase pripustiti možnost, da je pisana beseda semtertja vplivala na govorjeno.

Zdi se, da se je vprašanje knjižnega izgovora pomaknilo za korak s Kopitarjevo slovnico. Tam pravi avtor, da je načelo: piši, kakor govoriš! sicer sijajno, vendar pa da bo kazalo ostati pri tistem malem odmiku. ko pišemo I, izgovarjamo pa v. Ta Kopitarjev stavek priča, da so — nekateri vsaj — izgovarjali vse druge

glasove po črki. Na drugi strani pa nam metelčica s pisavo krañ, ptač kaže, da so spet drugi izgovarjali po narečju.

Z vso verjetnostjo so osebe, ki nastopajo v Krajskih komedijantih, govorile narečje domačega kraja. seveda nekoliko požlahtnjeno s pisano besedo. Linhart je bil iz Radovljice, Japelj Kamničan, Vodnik šiškar, torej sami Gorenjci pa Ljubljanačani. Pisava knjižnega jezika pa je bila dolenjska. Iz tega je moralo priti neko omahovanje v govoru, neka nedoslednost. Eno pa je gotovo: govornjena beseda Zoisovega časa se ni tolikanj ločila od današnje, kakor bi kdo utegnil sklepati po pisanju, le da je jezik uporabljal brez primere več tujk in da je bil besedni red nekam bolj starinski.

V osnovi smo se držali tudi mi (pod vodstvom in nadzrom znanega jezikoslovca in gledališkega praktika prof. Mirka Mahničja) istih načel kot Ljubljana. Velja pa v tej zvezi posebej opozoriti na nekatera važna dejstva.

Že v Ljubljani so se nekateri ocenjevalci upirali tej ali oni posebnosti izreke. Zlasti mnogo prahu je vzdignila na priliki izgovorjava »jegra«. Po posvetu s strokovnjaki smo se vseeno tudi mi odločili, da ohranimo te posebnosti. Zakaj? Jezik v »Krajskih komedijantih« je umetna tvorba, konstrukcija, ki je v resnici tako nikoli ni bilo. Zoisova družčina je v svojem vsakdanjem pogovaranju sevé govorila drugače kot naši igralci (kadar je sploh govorila slovensko in ne nemško). Odrski jezik »Krajskih komedijantov« pa je poskus, ustvariti iluzijo odrskega jezika pred poldrugim stoletjem. In tako, kakor je tudi današnji odrski jezik umetna tvorba, spoj mnogih narečij (in še pod vplivom pisave) — tako je tudi ta umetno skonstruirani izgovor Linhartovega odrskega jezika umetno sestavljen iz raznih narečnih sestavin (osnova je dolenjska, nekatere gorenjske posebnosti, notranjske oblike, ljubljanska melodija in poudarki), posebno barvo pa mu daje še to, da prenaša v izgovorjavo nekatere posebnosti pisave (mednje sodi tudi »jegra«).

Upoštevati pa je treba zlasti še nekaj: umetniška vrednota Kreftovega starinskega jezika ni le v njegovi zgodovinski vernosti, temveč zlasti v tem, da zveni na odru nenavadno melodiozno, barvito, izrazito in raznoliko. Temu idealu se skušamo približe-

vati — zato moramo izrabiti vse možnosti, ki so v tem jeziku skrite, zato po drugi strani tudi nismo in ne bomo nasilni in togi v predpisovanju pravil, temveč homo melodiji na ljubo marsikdaj dovoljevali nedoslednosti. Zato govorimo včasih »tud«, včasih pa (zlasti pred t, d) »tudi«, ponavadi »vundèr«, včasih (zlasti v govoru tujcev) »vùnder«, ponavadi »kèj«, včasih (zlasti kadar je poudarjeno) pa tudi »káj«. In podobno še pri drugih besedah.

Za naš ansambel, ki so mu številne kritike očitale, da premalo skrbi za kulturo odrskega jezika, pa so »Krajnski komedijanti« še posebno dobra šola, ker morajo igralci tu posebno paziti na izreko in se bodo (tako vsaj pričakujemo) hočeš nočeš tudi za naprej čedalje bolj jezikovno disciplinirali.

Tolmač nekaterih manj znanih izrazov

afiši — lepaki
 am tiče — zadeva, tiče
 berso napraviti — zgago,
 zmedo napraviti
 cagati — oklevati, omahovati
 cinkepinka — bucika
 ferbežnost — ošabnost
 hodlávec — gizdalin, nadutež
 irati se — motiti se
 prekvantati — pregovoriti
 prélaz — lesa, prestop v plotu
 prelagajne — prevod
 repaha — kulisa
 pretišati — prisiliti
 repar — novec (tolar)
 šlekedrati — jecljati
 šteman — ponosen
 štmati — rad imeti

FINALE

(Krajnski komedijanti, 3. akt)

- Lucija: Bog obari našga Zoisa!
- Vsi: Srečo, zdravle, vse mu dej!
- Suzana: Njega dni ne bodi konca!
- Vsi: Svitla zvezda njemu sej!
- Grof: Al po sredi so še drugi,
kterih ni nam pozabit!
- Japel: Kolker more, vsak se flisa,
krajnsko špraho počastit!
- Makovic: S svetim pismom v krajnski strugi
Japel božjo barko vodi!
- Micka: Z bukvami babiškimi —
arcat Makovic se martra,
de bi srečni krajnski bli porodi!
- Repič: Vodnik, zadovoljni Krajnc,
pesmi na poskoke zлага!
- Vodnik: Z Mícko pak županovo
bistri Linhart vse premaga!
- Matiček: Zupernike, cagovce,
škofe, grofe, purgare,
cenzore no prezidente,
vse te šente inu plente,
on pred krajnšino na kolena spravi!
- Vsi: Vivat! Vivat! Vivat!
- Suzana: Te na kolena,
druge vkup!
Kdur je še nima,
ma vsaj vup!
Serce se vnema
za serce,
luba za lubim

v ogen gre!
Tiga so uržah
zali fanti,
prvi krajnski
komedijanti!

Vsi: Berhka dekleta, zali fanti,
to smo krajnski komedijanti!
Kdu si derzne, kdu si vupa
pruti nam še kaj sturit?

Repič: Pejmo vunder nekam pit!

Mrak: Prec! Matiček, spusti firenk!

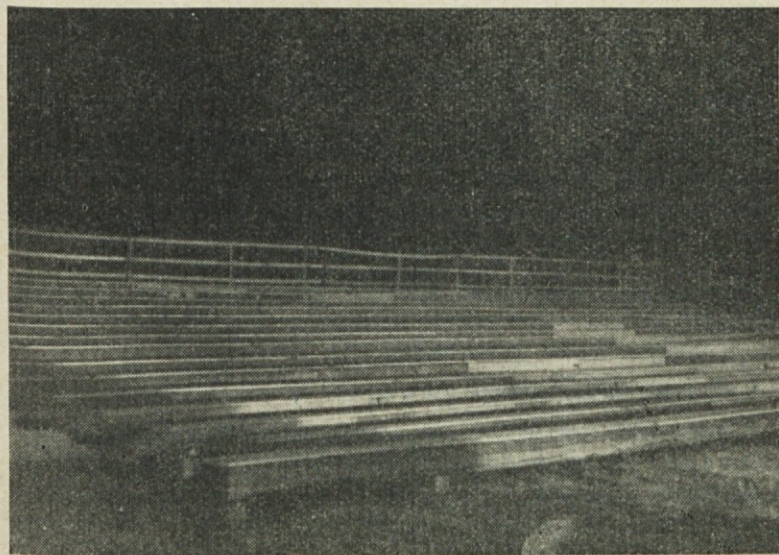
Piller: Micka, vdar na zgonc!

Vsi: Naše jegre zdej je konc!

»Sen kresne noči« na prostem v — Zürichu. Skoraj ob istem času kot mi so v okviru züriškega gledališkega festivala uprizorili »Sen« na prostem, v gozdiču velikega parka. Posnetek nudi dovolj oporišč za zanimiva primerjanja; našli smo skupne točke in bistvene razlike.

Naš „Sen kresne noči“

(gl. slike na str. 18 in 19)

Spak (Janez Eržen)

Hipolita in Tezej s svojim spremstvom (Ivanka Šorlijeva in Marko Štuhec, v ospredju levo Mirko Cegnar kot Egej).

Lev in Mesečina (Ivan Grašič, Lado Štiglic).

Noč na Planini. Publika je odšla, tribuna je prazna. Vsak hip bodo ugasnili reflektorji...

K NAŠIM PRILOGAM

V letošnjem letniku gledališkega lista bomo na posebnih prilogah objavili slike vseh naših igralcev — rednih članov ansambla (poklicnih) in stalnih sodelavcev. Vrstni red bo abecedni. Kdor bo slike hranil, bo imel na kraju lepo zbirko, ki bo v okras sleherni knjižnici, saj bodo slike skupaj z življenjepisnimi podatki zanimiv dokument o kulturni ustvarjalnosti našega mesta. Na kraju bomo izdali tudi posebno zbirno mapo za celotno kolekcijo. Posamezne slike bodo tudi naprodaj pri gledališki blagajni.

GLEDALIŠKA OBVESTILA

Naš prihodnji spored:

Druga premiera v sezoni bo pravljica Pavla Golie »Sneguljčica«. Zaradi obolelosti Anke Cigojeve nastopa v naslovni vlogi članica Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani

Majda Potokarjeva.

Kmalu po »Sneguljčici« pa bomo uprizorili sodobno ameriško komedijo iz časa ravno minule vojne »Draga Ruth!« — delo, ki je mnogim znano že iz filma.

Obe deli režira Dino Radojević.

Kot četrta letošnja premiera se pripravlja kitajska igra »Srog s kredo«. Režiral jo bo prvak Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani Slavko Jan.

Tovarna tiskanega blaga

"Tiskovina"

KRANJ

TELEFON: KRANJ 173
BRZOJAV: TISKANINA KRANJ

Izdelujemo:

RAZNE KRETONE

TISKANE TKANINE

FLANELE

NAGLAVNE RUTE

TKANINE V RAZNIH
MODNIH VZORCIH
IN BARVAH

Stremimo za tem, da izdelujemo kakovostno najboljše tkanine in s tem zadovoljimo vse potrošnike v naši državi.

Industrija pletenin, rokavie in konfekcije Kranj

Izdelujemo: Vse vrste
moških, ženskih in otroških
pletenin, v kvaliteti bombaž in
česani volni. — Moško konfek-
cijsko perilo prvovrstne izdela-
lave

Povsod iskane triko rokavice!

Brzojavi: **Pletenina Kranj**

Telefon: 389

Izdeluje: Fin žamet v raznih modnih
barvah za moške obleke, ženske kostime,
plašče / Ženski žamet za obleke in domače
halje v različnih barvnih tonih / Blago za
dežne plašče v raznih kvalitetah in barvah
/ Tkanine za ženske obleke iz staničre vol-
ne, apretirane proti gubanju, v raznih imi-
tacijah volnenih izdelkov in izdelkov umetne
svile / Tkanine za moško perilo v različnih
kvalitetah, desenh in barvah / Garniture
jacquard prtov in prtičev v barvah / Prte
listne beljene in barvane ter prte karo /
Flanele v najrazličnejših kvalitetah in
desenh / Žepne robce moške in ženske v
raznih kvalitetah in vzorcih

TEKSTILNA

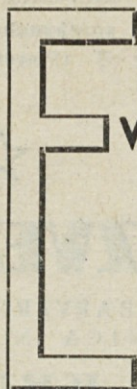
**O
V
A
R
N
A**

»**INTEKS**« **V KRANJU**

CENE PONO VNO ZNIŽANE!

Tudi to je prav, da veste!

V HOTELU

EVROPA V KRANJU

igra od 2. 11. 1952 dalje vsak
večer od 20. ure orkestralna
plesna glasba — Zabaval Vas
bo zabavni orkester »Šani«
(iz zdravilišča Dobrne)

Ključavničarstva

Tehnica

Kranj - Koroška cesta 12
Telefon št. 129

Izvršuje: jeklene zastore,
štedilnike, vrata, vrtno in
stopniške ograje, manjše
poljedelske stroje, tehtnice,
posteljne vložke, popravila
koles in druga remontna
dela.

Priporočamo se za obisk in
naročila!

**Slaščičarna =
Kavarna**

KRANJ

Vam nudi vsakovrstne
slasčice in sicer tor-
te, čokolado najboljše
kvalitete, bonbone,
sladoled; dalje
pristno turško kavo
kakor tudi vse vrste
likerjev

Cene zmerne!

Postrežba točna!

Barvamo in kemično čistimo vse vrste blaga,
volne in oblek v vseh barvah in kvalitetah!
Odprli smo novo sprejemalnico v Kranju
Savski breg 7 (Marenčičeva hiša)

Invalidsko podjetje ♦ **ZVEZDA** ♦

TKALNICA - BARVARNA - KEMIČ-
NA ČISTILNICA IN TISKARNA

K R A N J

„ISKRA“

tovar. za elektrotehn. in fino mehaniko

K R A N J

izdeluje iz prvovrstnega
materiala in promptno do-
bavlja: **Telekomunikacije:**
telefonske aparate, centrale
in dele - **Kinoaparature:** ki-
noprojektorje, ojačevalce in
zvočnike - **Električne meril-
ne instrumente:** števec,
voltmetre itd. - **Avtoelektri-
ko:** svetlobne diname, za-
ganjače, vžigalne tuljave
itd. - **Električne vrtalne
stroje:** 10 in 32 mm. pre-
mera - **Selenske usmerje-
valne celice:** - **Instalacijski
material:** paketna, kolebna
in motorna stikala
Zahtevajte detajlne ponudbe

„Vina-Kranj“

Vam nudi vse vrste kvalli-
tetnih alkoholnih in brez-
alkoholnih pijač po najnižjih
dnevnik cenah

Zaloga piva, mineralne

vode, vseh vrst kisa itd.

Gledališki list Prešernovega gledališča. Letnik III. (sezona 1952-53), št. 1. Obseg 1 1/2 pole.
Naklada 800 izvodov. Lastnik in izdajatelj uprava Prešernovega gledališča; predstavnik
Alojz Gostiša; odgovorni urednik Herbert Grün; tisk Gorenjske tiskarne. Vsi v Kranju.

CENA 20 DINARJEV

